

DEBRECENI FŐISKOLAI LAPOK.

KIADJA A FŐISKOLAI MAGYAR IRODALMI TÁRSULAT.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Debrecen, Főiskola.

I. emelet IX. terem.

Megjelen havonta egy szám.

Felelős szerkesztő:

BALÁZS VILMOS.

Kiadóhivatali főnök:

VÁRI LAJOS.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre 5 korona.

Fél évre 2 kor. 50 fill.

Ifjusági egyesületeknek 4 korona.

Főiskolai hallgatóknak 3 korona.

Egyes számú ára: 24 fillér.

Magyar lángelmék.

Beöthy Zsolt dr.-nak a debreceni „Népszerű Főiskola“ II. tanfolyamán tartott előadása (1913 nov. 1—2., folytatás).

Jegyzette: Gyurkó László, bölcsész.

A lángelmék bizonyos igazságok hirdetésére, a közszellem birtokába tételére születtek, éltek.

Ilyen igazság nyilatkozik meg Petőfi költészetében. Amint Assizi Ferenc a maga vallásos érzésével áthatotta az egész természetet s ennek minden jelenségét a vallásos érzés kifejezőjévé, hordozójává tette, épúgy Petőfi a maga költői valójával, lelkével áthatotta a természetet, az életet s ennek minden jelenségét költőinek tüntetett fel. Amint Arany a maga mesés és valóság-országában bujdosó János vitézében mindazt, ami vele történik, amit lát, az ő naiv, ifjú, hátor lelkének derűjével vonja be, épúgy Petőfi magát szimbolizálja, a maga költői lelkét, költői valóját árasztja a természet és élet minden jelenségre, amelyeket költőivé tud tenni. Hogyan képződött, alakult Petőfi egyénisége, pályája, hogy ennek az új igazságnak legyen hirdetőjévé szellemi életünkben? Erre mindenekelőtt szükséges volt, hogy a természet és élet sokféle jelenségét tüneményét lássa, szemlélje. Petőfi sorsa csakugyan úgy alakul, hogy azt a sokféle jelenséget, az életnek sokféle benyomását, számtalan változását alkalma volt magába fogadni. Megjárja az országot, egyik szélétől a másikig bolyongva, kitéve a legközvetlenebb, legerősebb benyomásoknak; falukat, városokat, alföldet, felföldet egyaránt beutazik. Jeli-géje: „Szabadság, szerelem, e kettő kell nekem“. Az egyiket (a szerelmet) megtalálja a hegyek között, a másikat (a szabadságot) megismeri az alföldön. Azokon a helyeken is, ahol megfordul, nem egyféle világot lát, hanem a viszonyok olyan változását, alakulását, mely óriási távolságban látszik egymástól. Gondoljunk csak debreceni látogatására! Gondoljunk arra, hogy ő a legegyszerűbb, primitív falusi viszonyok között él s azután eljut az emberi élet legnagyobb, legmegrendítőbb, legkomplikáltabb viszonyaiba, az emberi lélek, a nagy közösség érdekeinek abba az összeütközésébe, melyet forradalomnak nevezünk.

De a benyomások sokfélesége nem elég annak magyarázatára, hogy ő mindazt a maga költészetébe bele tudta árasztani, költőivé tudta tenni. Szüksége volt bizonyos önbecsérzetre, fejedelmi önérzetre. Hogy fejlődött ez ki benne? Jóformán gyerekkorától fogva tetteiről senkinek sem tartozik számadással. Ez a senkitől nem függés, a teljesen magára utaltságban is a haladás, előre törekvés, a növekedő sikerek táplálták s fejlesztették ki benne fejedelmi önérzetét. Mindent érdemesnek tart, a kifejezésre ami csak rája hat, mindent méltónak tart költőivé tenni. Így nevelkedik Petőfi; ép azt az igazságot hirdeti, melynek legmélyebb valóját költészete mutatja.

Hát Zrínyi? Zrínyi az ország legelőkelőbb, legkiválóbb családjai egyikének szülötte. A leg-hatalmasabb, leggazdagabb dinasztia sarja, akiknek birtoka már nem is birtok, hanem szinte ország; a Balatontól egészen az Adriáig. Ilyen családban született, ilyen hatalom birtokában s ilyen név örököse lesz, — egy olyan névnek, amely az egész világon a magyar hősiességnek, dicsőségnek a szimbóluma s így Magyarországon a magyar hagyományoknak legfőbb táplálója s a nemzeti jellem erkölcsi hatásának legfőbb eszköze. Ebben a korban a lelkeket három nagy tény foglalkoztatja: a török feletti győzelem, a lepantói csata s Zrínyi szigeti veszedelme. Nem volt Európában művelt ember, aki Zrínyi eme művét ne olvasta volna. Hatalma, gazdagsága, dicsősége a nemzet vezérévé tette. Ő az egyesített, összeolvadó magyar érdekeket képviselte saját személyében. Katona, tudós, politikus, költő. Az ő vallásos, tudós iskolája Nagyszombatban, Grácban volt Pázmány keze alatt; hadiiskolája a 30 éves háború magyarországi csatáterein, azután a török háborúk várostromaiban, ütközeteiben. Költői iskolája Olaszország. Mind ezen szerencsés körülmények folytán szellemileg magasra emelkedik. S minél magasabba emelkedik szellemileg, annál inkább összekapcsolódik. harmonizálódik lelkében az országban dúló, ellentétesnek látszó érdekek, törekvések versenye (protestantizmus s katolicizmus harca). Mit látott Olaszországban, Rómában? Itt is nagy ellen-

téteket! A katolikus világ központjában, egy-szersmind a kultura akkori középpontjában; a legmagasabb irodalmi, tudományos művészetek gócpontjában éreznie kellett azon nagy ellentétet, amely ezen világ között s a magyar világ elmaradottsága között volt. Éreznie kellett a dinasztikus s nemzeti törekvések közötti ellentétet. S minden ellentétekben érezni kellett, hogy ezen ellentétek harca itt Magyarországon csak pusztító lehet annak a célnak a szempontjából, amely ő előtte lebeg: az ország felszabadításának, szabadságának, függetlensége biztosításának szempontjából. Így, ezeknek a benyomásoknak, tapasztalatoknak a révén ért meg lelkében azon gondolat, amely egész pályájának összes munkáiban kifejezésre jut, hogy mindazon idealoknak, melyek hevítenek bennünket, ha igazán közérzés a táplálójuk, akkor harmoniában, összhangban kell lenniök ezen közérzés által kitűzött nemzeti céllal.

Hát Széchenyi? Széchenyi vezérgondolata, az ő új és nagy igazsága az, hogy a magyar nemzet jövője, haladóképességétől függ. Hogy jut ő ezen gondolatra, ezen igazságra? Hogy növelte, képezte az élet arra, hogy ennek a hirdetője, képviselője legyen? Mindenekelőtt nagy, erős, heves, izgékonny képzelete. Széchenyinek egyéniségében a képzelőerő, a fantázia ezen uralma, melyet egészen Keményig életrajzírói nem igen vettek tekintetbe: annyira jellemző volt, hogy Metternich, a híres bécsi miniszter, első találkozása alkalmával azt jegyezte meg, hogy Széchenyivel bajos tárgyalni, mert mindent a fantáziában keres. Ezen fantázia hajtja végre a zsenire annyira jellemző intuitió munkáját. Hogy ez mennyire uralkodó elem volt Széchenyi lelkében, mutatja azon tény, hogy nem volt egyellen magyar államférfiú a mai napig, aki oly belső összeköttetést, szívbéli közösséget tartott volna a költészettel, mint Széchenyi. Széchenyi érezte az ő pályájának a benső kapcsolatát, szoros összefüggését a magyar költészet törekvéseivel. Munkáiban a Hiteltől egészen a stádiumig annyi idézetet, utalást, vonatkozást találunk Bajzától, Vörösmartytól, Petőfitől elkezdve azoktól a magyar költőktől, akiket kedvelt, mint amennyit egy munkában sem találunk. Ennek is képzelő ereje, izgékonysága az oka. Talán ez utóbbi indította arra, hogy fiatal korában sűrű egymásutánban nagy nyugati s keleti utazásokat tegyen; ezek révén nyugaton s különösen Angliában gyűjti magába azon ismereteket, melyek a magyar politika törekvéseit, programját, reformját, eszméit voltaképen megalapozták. A nyugati műveltség, politikai, gazdasági, tudományi s erkölcsi műveltség lesz az ő eszményképe. Utazásaiban gyűjtött tapasztalatai alapján állítja nemzetének szeme elé azt az irányelvet, hogy új útra térjen, ha élni akar. Az egyik Széchenyi:

katona. Épen ma száz esztendeje folyt le a lipcsei csata, a népeknek Napoleon hatalma alól felszabadító nagy csatája. Ezen lipcsei győzelem kivívásában előkelő részt vett a fiatal huszártiszt Széchenyi. Tessék elképzelni, hogy egy heves képzeletű, minden irányban érdeklődő fiatal léleknek miféle benyomása van akkor, mikor századok egyik legnagyobb emberét akarja megállítani hódító útjában! Széchenyi látta, érezte, sőt ismerte azokat a tényezőket, melyek Napoleon bukását s ellenfeleinek győzelmét előidézik. Tudta, hogy a német és angol kötelességérzet, szorgalom, műveltség, kitartás győzni fognak. De azt is tudta, hogy ezek magukban nem elegendők, hanem a német és angol ébredő s megerősödött nemzeti érzés a Napoleon bukásának s a részükről való győzelemnek legnagyobb erkölcsi tényezője.

Ime Széchenyi utazásaiban, tapasztalataiban meg vannak mindazok a program-pontok, melyeket ő a magyar nemzet elé tűzött: kötelességérzet, munkaszeretet, kitartás. Így lép Széchenyi 1825-ben erre a pályára, melynek legfőbb, legmélyebb igazsága a nemzet létének, haladóképességével való összefoglalása abban a gondolatban, hogy nemzeti gondolatot s haladást, az emberi gondolatoknak egymást támogatólag, segítve kell összekapcsolni.

(Vége következik.)

Menj kis virág...

Menj kis virág, úrnődhöz menj te most,
Simulj kezéhez lágyan, omlatag
És szívd magadba selyme illatát.
Boldog virág! — útra bocsátalak.

Úrnőd kegyes, ajkához von talán
— Bibor szirmot csókol bibor ajak —
Ha csókjától majd üdvözölni fogsz,
Gondolj reám. — És most mogáldalak,
Menj kis virág...!

Péterffy László.

Márciusi bukolika.

Már tarkul a mező. A fényesikok
Az égbolt piros aljába ívelő
Rajban vonulnak el. S már a sikot
Ekével tőri a földmívelő.

A nyájakat terelő pásztorok
Ostora pattog messzi réteken.
A bágyadt nap az ürbe tántorog
Az alkonyat borától részegen.

Már március. És este. És a tél
Fehér lovára kap és elvágat tova.
Az égbolt megett új utakra tér
A komor csillagok elsurranó sora.

Páthi Ferenc.

A művészet az élet fáján terem.

Nem is olyan régen irodalmi gyűlésünkön heves, de egyúttal szellemes vita indult meg a „Művészet és Élet“ c. szabad előadás felett. Igen élvezetes és tanulságos este volt. Külön választható-e a kettő, lehet-e beszélni művészetről élet nélkül? Ezek voltak a főbb kérdések. A vita nem fejeződött be; folytatjuk. Addig is részemről egy pár szót fűzök hozzá. **A művészetet nem is tudnám elképzelni az élet nélkül, az élet fáján terem az, annak gyönyörű gyümölése.** Életünk mindazon tulajdonságokat, melyekkel fel van ruházva, a természettől kapja. A természet szerveket ad nekünk és az élvezet, a gyönyör útján adja értésünkre, hogy mit keressünk, mi a helyes, a fájdalom útján, hogy mitől óvakodjunk, mi a rossz. A gyönyör vagy fájdalom érzete erősödhet vagy gyöngülhet. Tehát egész életünket az élvezet, a csodálás, az öröm és bánat, e két szélsőség lelkesítik vagy hangolják le, ezek azok a beható erők, melyek bennünk képzeteket, vágyakat, mindenféle tehetségeket ébresztenek. Az utóbbi pont az, hol a művészet és élet találkoznak, mert a művészet is tehetség, még pedig istenadta tehetség, melyet a mindennapi élet teremt és növel naggyá olyannyira, hogy az igazi művészt, egy Michel Angelot, Tiziánt, egy Rembrandtot, egy Munkácsyt utánozni lehet, de nagyságban felülmúlni soha. A művészetet nem lehet tanítani, ahol a művészet kezdődik, ott a tanítás megszűnik, a tanítvány elhagyja mesterét. De tanítómestere, örök forrása marad továbbra is az éltető erő, a lélek: az élet. Finom esztétikai érzéke vezeti, külső behatások forralják lelkét s teremt csodásat, halhatatlant; minél esztétikusabb ízlésű, minél fejlettebb, hogy a legfőbb principiumot említsem, a szinharmonia iránti érzéke, annál inkább kidomborodik a művész karaktere. Amilyen hatások érik lelkét, amilyen a kora, a milieu, melyben él, olyan lesz az alkotó ereje, egész művészete. Úgy, hogy művésztől kritikát mondani anélkül, hogy ösmernénk életét és korát, egyenesen hüny. Vagy nem ez a feladata a műkritikusnak, hogy a műből következtessen a szerző lelkivilágára s ezután ismét ez utóbbi ismeretéből a mű könnyebb megértésére? Madách „Ember tragédiájá“-t megérthetjük-e, átérthetjük-e élettörténete nélkül; Évájának fel-fel csillanó alakját, magasztos hivatását, melynek sejtése a lázongó ész ketreceibe zárja, a szellemet porba

sújtja; az Éden-kert e késő sugarának szerepét, Madách lánglelkének fenséges alkotását megérthetnénk-e, elfogadhatnánk-e a lángész átélt élete nélkül? A művészet tehát a lélekből, ha úgy tetszik, a néplelekből indul ki, de vissza is lát a nép lelkére, felfogására. Az elsőre gyönyörű példa a klasszikus ó-kor, a szépnek, a művésztől kiapadhatatlan örök forrása. Nem a költő lantján szólalt-e meg a nép vallásos érzése, melyet a szobrász testbe öntött? Vajjon a hideg márvány tömeg, melyből a szobrász ihletett lelke egy Neptunt, egy Herculest alkotott, nem pusztul-e el örökre, ott feledve a műhelyben, ha az egyiket horpadt mellel, a másikat semmit mondó vérszegény háttal hozza napvilágra? ha nem a nép képzeletvilágában megalkotott isteneket alkot, olyan pszichologikailag esztétikus nép képzeletvilága szerint, mint a görög nép? Mert a görög nép a szépet istenné tette, az istent pedig felismerte az emberekben és a költészet, festészet és szobrászat varázsával vonta be azokat. Nem belső és szoros összefüggés-e ez a vallási és erkölcsi világelfogás, a művészet és élet között?

Tovább menve, ha a kereszténység századaiban Rafael, Tizián, Guido, Baroccio és mások madonnái, szüzei nem azt a báj, a nemességnek, nagyságnak és ártatlanságnak nem azon jeleit árulják el, melyeket ez a túlfinomított kor teremtett magának, akadnak-e csodálókra? Ha a modern festő egy tájat fest, — nem számítom ide a futuristákat és más egyéb istákat, kiknek működése hasonlít a költészet azon irányához, melyet bátran nevezhetünk klinikai költészetnek vagy szanatoriumi kirohanásoknak —, mondom, ha egy modern festő temetőt festene, melyben víg muzsikaszó mellett vidám párok járnak a csárdást, bizonyára megdöbbenne a csendes szemlélő ennyi vakmerőség láttára. És miért, nem szabad a művész keze? Ez igaz, de külön világot ő sem alkolhat magának. Ime, a valóság és képzelet, az élet és művészet mennyire elválaszthatatlan ikertestvér. — Szüntesd meg az életet, megszűnt a művészet is... Most csak ennyit.

Balázs Vilmos.

Vagyunk még...

Vagyunk még, akik vissza-visszanéznek.
Vagyunk még... sápadt, bomló kis csapat.
Bús papjai elárvult kútfejeknek,
Kik megsiratjuk még a multakat.
Elmúlt, komor, tizszázados viharra
Kik visszanézünk büszkén, komoran;
S hisszük... sorsában a megszenvedettnek
Egy szebb jövendő titka van.

*

Te szenvedő, te vérző, árva nemzet
 Oh én szeretlek mondhatatlanul.
 Gyázmúltadra borongva gondolk még,
 Sok vérre, könnyre, mely hiába hullt.
 Most... virradtán a hosszú éjszakának
 Új nóta zengjen büszkén, szabadon.
 Új nóta zengjen újabb ezredévek;
 Szálljon hatalmas, tiszta hangokon.

Mely lelkesített nagy, nehéz csatákon,
 Riasszon harcra újra most a dal.
 Rivalgó szárnyas éneket nekünk most,
 Amely felrázson zúgó hangival.
 Ahol a küzdés lüktető erőt ad,
 Ahol naggyá lesz tépedt nemzetünk
 A népet edző óriás munka harcát
 Új Tirteusz hadd zengje el nekünk.

Nagy szent akkordok lantos Tirteusza,
 Akit költővé munka harca tesz.
 Szent nagy próféta, kinek alkotása
 Munkás ezreknek szent imája lesz.
 S támad nyomán szétáradó körökben
 Erő, kitartás, jólét, szorgalom;
 A pöröly zúdúl egy nemzet kezében,
 Új élet támad az új hangokon.

A pusztán, mely most délibábok hazája
 Épüljenek nagy, zajgó városok.
 Miken ragyogni — fényes délibábként
 Az izzó verseny glóriája fog.
 Legyen munkás népünknek milliója.
 Tisztelt, becsült a munka temploma.
 Szent szorgalom ápolja, védje óvja
 Növő erőnk s ne hagyjon el soha.

Kik testvér nélkül elszakadtan éltünk,
 Testvéreink lesznek boldog nemzetek.
 Kik harcok nyugtán békén elhenyélünk,
 Munkás karunk a pöröly edzi meg.
 Hogy zúg a munka, mint egy óriás gép,
 Nagy, szent zsolozsma új kor reggelén,
 Amely megedzi szívünk és karunkat.
 Nagy büszke népek küzdő versenyén.

Oh bár lehetnék a jövő dalosa.
 Varázsszavú, hatalmas Amfion.
 S épülne sok-sok zajgó, büszke város
 — Csodás erővel — zúgó hangomon.
 S elmondanánk bátran, erőnkbe bízón:
 Nagy gyász múltunknak csak emléke van,
 Ragyogjon ránk a munka ezredéve,
 Tartsunk előre büszkén, boldogan.

Fehér Gábor.

Hűség.

Szerelmi házasság volt... Mikor az oltár előtt elmondták egymásnak a boldogító igent, már csak a világnak hódoltak. Szívök, lelkök rég egy volt. Szerették egymást véghetetlenül.

A férj, aki szenvedélyes vadász volt, sutba dobta fegyverét. Egyedül nejeinek élt. Elleste gondolatait s a régi ódon kastélyt egy kis paradicsommá alakította át, hogy neje mindenben csak örömét lelhesse.

A nő, ki alig 18 éves volt, a szüzi leány-álmok világából az életbe kilépve egy elragadó kis fészekben találta magát, hol minden vágya, minden óhaja teljesült...

Szép volt mindakettő...

A férfi magas, deli termetű, sűrű gesztenyeszín hajjal, magas, parancsoló homlokkal, mint egy fejedelem járt-kelt cselédei között. Sötétén csillogó, barna szemei voltak.

A nő lenge, nádszál, egyenes termetével, éjsötét nagy szemével, dús fekete hajával; félénk, gyermekies mozdulatával a régi görög istennőkre emlékeztetett...

Boldogok voltak kimondhatatlanul... Azt az időt, mely a szerelmes párokat a világtól elválasztja: átálmodták.

Csak akkor ébredtek fel, midőn a férj barátai felzavarták őket boldog álmodozásaikból. Megnyitották termeiket a társaságnak, hogy kikerüljék a gonosz nyelvek méregfullánkjit. Zajos lett ismét a régi nemesi kastély...

Régi barátokkal együtt a férj régi szenvedélye a vadászat is visszatért.

A fiatal asszonyt a férfiak egész serege rajongta körül. Ő azonban csak akkor volt boldog, ha visszavonultan egyedül férjének szentelhette idejét. Ilyenkor el-elmondta, hogy mennyire bántja őt a zaj, mennyire terhére van neki a sok idegen ember között forgolódní s osztogatni kényserült mosolyait s kérte férjét, vessen véget e kínos helyzetnek. Verő, ki egyrészt barátai előtt nem akart névetséges lenni, másfelől meg a vadászat által ösztönözve, nem birt parancsolni magának, mindannyiszor mosolyogva nyugtatta meg feleségét, hogy már nem tart soká...

A férfiak között, kik mindennapos vendégei lettek a Verő kastélynak, volt egy, aki kiválva a többiek közül, mindenben ellenkezője volt a könnyüvéru fiataloknak. Míg a többiek bor és kártyaasztal mellett találták csak jól magukat, addig ő egy sarokba húzódva, egyedül merengett a kastély régi tulajdonosai arcképén s csak néha, lopva pillantott nagy kék szemével a kastély úrnőjére.

Nem volt e tekintetben semmi kihívó, sem sötét dac, vagy szemrehányás, hanem valami túlvilági félelem. Ha Verőné észrevette e tekin-

tetet, az ifjú bíborvörössé vált s szégyenkezve vonult vissza a sötét szemek igézete elől.

Gondos Béla volt ez a férfi, legjobb barátja és iskolatársa Verőnek. Dúsgazdag szülék egyetlen gyermeke.

Verő, ki nejét rajongásig szerette, észrevette, hogy Béla mily álmodozva nézi feleségét s feltámadt benne egyszerre a szerelmesek ádáz megrontója: a féltékenység.

Ettől a perctől kezdve folyton vigyázta őket. Az asszonyt kémekkel vétette körül és kereste az alkalmat, hogy Bélát elidegenítse magától.

Verőné, ki szerelmében mélyen sértve volt, sokszor kérte Bélát, hogy ne kínozná, mert közeléte boldogtalanná teheti őt. Férjének kérdő, majd szemrehányó szavaira esküdözött, hogy szerelme, álma, csak az ő életét akarja aranyozni, minden gondolata egyedül az övé.

Hiába! A gyanú, mely szívébe lopódzott, nem hagyott neki nyugtot...

Feloszlatta a vadásztársaságot is. Azt azonban nem tehette, hogy Bélának, mint birtokszomszédjának megtiltsa, hogy olykor-olykor felkeresse őket...

Verő, kit a féltékenység nem hagyott nyugodni, folyton vadászott, folyton az erdőt bújta ebeivel. Így történt, hogy Béla a fiatal asszonyt legtöbbször egyedül találta. Elsírta neki ilyenkor a múlt okozta fájdalmait, feltárta előtte szívének sajgó sebeit s kérte, hogy legyen irgalmas hozzá, tűrje meg néha közelében, mert ha mellette lehet, könnyebbülést érez.

Verőné, ki szánta, sokszor vigasztalta, hogy résztvevő szívével vele érez, de a férje iránti nagy szerelme szentségtörésre hajlani soha nem fogja engedni. Elpanaszolta ő is férje igaztalan gyanúját s kérte, hogy férje távollétében ne keresse fel...

Ha Verő késő éjszakákon hazatért barangolásaihoz s érteslüt Gondos látogatásairól, ingerült lett s igaztalan gyanúját záporoként szórta a szégyen asszony fejére s kínos jeleneteket roktönzött. Hiába kért, esküdözött a nő, Verő hideg, mogorva volt s hetek múltak el, míg nejéhez a szemrehányások özöne nélkül szólt.

* * *

Késő őszi délután volt. Verő vadászatra készült. Az asszony sírt, könnyögött, hogy ne hagyja magára. Ma délutánra ígerte Gondos látogatását. Nem akar vele egyedül lenni. Hiába! A démon, mely folyton üldözte Verőt, nem hagyta nyugodni. Űzte, hajtotta ki az erdőbe.

Egyik kutyáját magával vitte, a másikat otthon hagyta házőrzőnek.

Odakint a derlepte fák között, hol a csipős őszi szél merészen arcába vágott, nekifeküdt egy százados tölgy törzsének s gondolatait iparkodott

rendbe szedni. Elvonult előtte a múlt. Visszaélte magát abba az időbe, mikor még kis feleségével együtt játszadoztak a kastély homokos útain. Eszébe jutott az az idő, amikor fővárosi tanulmányaihoz hazatérve egy egyszerű virágcsokor várta a kedves kezeiből jó bizonyítványaiért. Elvonultak lelki szemei előtt a kedves órák, melyeket a vakációk alatt Irénkével együtt töltött... Majd meg házasesetük boldog napjain merengett s midőn arra a pontra ért, honnét képzelte boldogtalansága kezdődött, megrázkódott s szemeiből sűrű könnyek kezdtek hullani, melyeknek egy részét a csipős őszi szél arcára fagyasztotta...

— Oh a nyomorú! — sóhajtott fel — most akarja tönkre tenni boldogságomat, feldúlni családi életemet! Jaj lesz akkor mindkettőnek!

Lassankint aztán magához tért. Megpróbálta neje viselkedését bírálgatni, iparkodott felfedezni valamit, ami csak egy halovány sugarat vetne gyanakodására...

Haza vágott... De a szégyenpír arcon vágta s ismét alétan dőlt a tölgyfához. Hü kutyája, mely folyton mellette ült, fájdalmasan nyöszörögve nézett rá. A hideg szélről könnyes szemeivel gazdájára pillantva adta tudtul, hogy ő is szenved. Mintha megértette volna, mily vihar dül gazdája lelkében...

Egyszer csak felvonított. Társa, az otthon maradt házőrző termelt mellettök. Verőhöz futott... Megnyalagatta hidegtől remegő ujjait, fagyos csizmáit, majd meg keserves vonítással előre futott. Majd szükölt, könnyögött gazdájának, hogy ere, hazafelé tartson, mert otthon baj van.

Verő medőbbent a kutya váratlan megjelenésén. Valami rossz sejtelmektől üzetve futni kezdett haza felé...

E pillanatban megrezzen mögötte a bokor s egy női hang kiáltja felé:

— Hova futsz, megállj!

Verő halásápadtan veti tekintetét neje kipirult arcára s önkéntelen tárunak karjai esdő ölelésre s remegő hangon suttozja:

— Csak még egyszer bocsásd meg bűnömet édes mindenem!

A nő szigorú, megvető tekintete, mint hegyes tör dőfi át szívét s keserű szemrehányással vágja felé:

— Hűségemet megbecsülni, méltányolni nem volt férfiasságod, kislelkű gyanakodással egy védtelen pillanatban magamra hagytál, szeretted volna ugye, ha gonoszúl áldozatul esem? Erős voltam, hü szerelmemre méltatlan lettél... Útink örökre szétváltak!

Ezzel maga után szólítva kutyáját, eltűnt a rengetegben...

Verő pedig lehajolt egy csapadékos galagonya bokorra és sírt... sírt keservesen...

Doktor Dezső.

Tünetemény.

Ma láttam kint egy látomást.
Fekete a haja s a szeme
nagyitkú tűzzel tele.

Alakja kígyózó ; puha.
Picike a lába és mintha
máséhoz hasonlítna.

Követtem hát utcákon át.
Beszökik egy házba, s megállva
soká nézek utána...

Benyissak rá az ajtaján?
De minek, amikor — tudhatom —
úgysem érti sóhajom'.

Csak ép: találkoztam vele.
S tovatünt előlem, úgy mint ott,
akihez hasonlított...

Vári Lajos.

Modern költőink filozófiája.

(Részlet egy tanulmányból.)

Fölöttébb hálás mező a lélekbúvárokra nézve a magyar modern líra, a modern líra lelki alapjai. Föléje írhatjuk mottó gyanánt Ady őszinte vallomását:

„Isten, kétség, bor, nő, betegség,
Testem lelkeim összesebezték”.

Züllött, idegbeteg nagyvárosi életünk hűsége gyermekei. énekes pacsirtái modern lírikusaink. Másvilági vad álmok, vérvörös és fekete színkeverékek, szárny nélküli, gögös ábrándozások — ott nőnek föl annak a mocsaraiban. Beteg fantázia. semmit nem váró agyonölt lélek, bomlott idegrendszer — körülbelül az a vizsgálat sovány eredménye. A művész leszáll az Olympos-övezte misztikus felhőkbe, hogy a népszerűség, a tetszés hajhászás s így a feltűnni vágyás síma, könnyen járható talaján járjon. S a legtöbbször munkája csak fertőz, mert az *igasi értékeket* devalvaja s helyette hamisakat hoz forgalomba. — Valami naiv, primitív az a filozófia, mely élettelen tárgyakat meglelkesít, valóban konkrét létezését ad nekik. Sejtetnek bizonyos, a lélek mélyen fekvő öntudatlan állapotot, vagy mozzanatot. Valami öntudatlan érzés, szavakkal ki nem fejezett, vagy éppen szóba fullasztott pillanatnyi hangulataik vannak. És ezek a legtöbbször a való élet eseményeivel vagy eseteivel nincsenek semminemű kapcsolatban. Tudat mögött levő réteget akarnak ők mozgásba hozni. Mivel pedig beszéddel csak olyan valami fejezhető ki, amit a tudat magába fölvesz előbb — és itt van egyik főproblémája a modern költészetnek — olyan kifejező eszközre van szükség, mely többé

nem az értelem birodalmában keresendő. *Megértés* helyett a *sejtetés* lép előtérbe. Ezt pedig csak éppen a fölösleges vonások idézik elő. Céljuk a legtöbbször csak az, hogy tudattalan lelki állapotot éreztessenek meg az olvasóval. Valami kínzó, kellemetlen érzés lepi meg az embert az ilyen költemények olvasásakor, mely belemarkol a kedélybe, de nem mint művészi gyönyörűség, hanem mint fájdalmas, bántó érzet, mint mikor az embernek rossz vagy valami vad álma van. S a modern költészetet éppen ez a vad álom és a még vadabb *bűn* jellemzi. Maga a vezér énekli csodálatos vadul, erős hangon a riadót:

„Vad paripáim, hajrá!
Tomporotok ma véresre verem.
Ma én vagyok ifjú Apolló.
No, ki jön utánunk?
Ki éri utol tüzes szekerem?
Gyí keselyem: fiatal Bűn,
Gyí jó lovam: fekete Álom,
Mi áttörünk, vad paripáim,
Ezen a szürke életen,
Mi áttörünk a barna halálon”. (Ady.)

Valami animizmus-féle, primitív filozófiát talál náluk az ember. Bizonyos élettani tünetemények, főleg a halál és az álom megfigyelése folytán arra a gondolatra jutna primitív műveltségű ősember, hogy bensőjében valami lény lakozik, mely testétől merőben különböző. Ez a lény: a lélek. Azonban nem tudja másként elképzelni a lelket, mint anyagilag. Valami, a testnél sokkal finomabb anyagnak. Ez a lélek el is hagyhatja a testet, meg újra visszatérhet, más testekbe költözhetik, szóval szabadon bolyonghat. S amint ő maga lélekkel bír, úgy lélekkel bírónak gondol állatot, élettelen tárgyat, természeti jelenséget.

Azonban nem lehet rokonnak gondolnunk ezt a pusztá, primitív bölcsészetet — a természetimádással, mivel ez más a szív önkéntelen érzésbe ömlésén alapul. Az animizmusnak kísérője a *félelem*, a *rettegés*, valami fel nem foghatótól, vagy rejtelmestől. Íme mutató:

„Holdfény alatt járom az erdőt.
Vacog a fogam s füttyörészek.
Hátam mögött jön tiz-öles
Jó Csönd-herceg
És jaj nekem, ha visszanezek.
Óh, jaj nekem, ha elbámulnék,
Vagy fölbámulnék, föl, a Holdra:
Egy jajgatás, egy roppanás.
Jó Csönd-herceg
Nagyot lépne és eltiporna.”

*

Mélységes fájdalom zokog ki Ady halál-költészetéből. Az, akinek annyi siratni valója van eltöltött életén, ösztönszerűleg menekül a halál gondolatához. Kultuszt csinál belőle s minden

ízében megremeg, ha gondolata reátéved. Szereti és mégis fél tőle, zsibbadás fogja el lelkét halatára és mégis — édes az a zsidbadás. Hiszen a halál sem más, mint édes zsidbadás, mert a halál is élet, mozgás, de zsidbatag félálomban. Halk, nesztelen, fehér, örök vitetés. Valami bárka, vagy légi paripa, vagy maga a teremő jön el értünk, magára vesz és — fut velünk az örökkévalóság tengerén. Íme, egy újabb vonás az Ady alkotta filozófiához. Az örök vitetés gondolata. Még a halál is élet, mozgás, de halk és ünnepléses, mint a puszták némasága. És öntudatlan. Az a sokszerű tudat, melyet már itt is igyekszik elnyomni magában, ott végkép megszünteti munkáját s helyet ad az örök pihenésnek. Ez a gondolat gyökerezik erősen lelki viharokban és úgy emelkedik ki a mocsaras eszmekörből, mint a lángok közül Mahadó-isten bukott leánya. S ha semmi egyéb, ez a babonásan szép halál-kultusz érdekessé, vonzóvá teszi előttünk lelkületét. És ez a misztikus költészet annál nagyobb erővel markol a lélekbe, minél inkább kapcsolatba hozza valószínű vonatkozásokkal. Meghatározza pld. a helyet, a környezetet, a temetési ének éneklőit is:

„Breton parton sújt majd az Álom
S alszunk fehéren és halottan
Tengeres, téli szürke tájon.

Jönnek erős, breton legények
S fejkötős, komoly, szűz leányok
S fölzeneg egy bús, istenes ének.

Köd és zsolozsma. Zúg a tenger,
Vörös bárkára visznek minkét
Könnyel, virággal, félelemmel.

S téli orkán vad szele dobban,
Vörös bárkánk tengerre vágat
S futunk fehéren és halottan.“

(„Temetés a tengeren“. Ady.)

Valami méla szomorúság ömlik el az egész képen, mely magával ragad, rokonérzésre hangol. Fantaszlikum — de keresetlen.

Vetekedik vele, sőt művészi tisztaság tekintetében felülmúlja *A halál lovai* c. költemény, melynél költőibben a halál egyetemességét, kéréhetetlenségét költő még nem szimbolizálta. Elsápadunk ugyan a rémülettől, de azért ellenkezés nélkül szállunk nyeregbe mindnyájan, ha megjelenik előttünk a halál paripája.

Göndör Ferenc *A nagy vasút* c. költeményében a nagy életet futtatja az örökké mozgó vonattal.

Az alaphang a legsötétebb pessimizmus, melyből hiányzik az egészség, a boldogság kacagása, az élet derüje. Bizarr, betegesen bizarr, ennek a költészetnek a filozófiája.

És ha tán egy pillanatra a szomorúságok költői meg is fürödnek a tisztaság vizében: — hamar lerázzák magukról a legutolsó cseppet is. Lerázzák és rohannak tovább a „piros“ örömk világába.

Tihanyi Kiss Sándor.

Valaki nevet.

Múlton merengő lelkem sír . . . csak sír.
Omló könnyimtől nedves a papír.
S míg törülgetem könnyes szememet
Valahol messze — valaki nevet . . .

Rámborúl néha múltunk árnyéka
S egész valómat beárnyékolja.
Ilyenkor lelkem remeg s fájni kezd.
Fagyasztója — a bús emlékezet.

Majd meg önlángján ég . . . ég csendesen
Visszasóhajtó s vágyódó lelkem . . .
Mikor a múltból nem lesz már semmi:
Félek — nem tudok újat kezdeni . . .

Múlton merengve lelkem sírj . . . csak sírj!
Omló könnyimtől nedvesülj papír!
Hadd törülgessem könnyes szememet;
Hiszen — valahol — valaki nevet.

Doktor Dezső.

Miklósvár, 1913 július.

Alig hallható susogással suhan a mélybe a patak, zord sziklák, meg mohos oldalú vidám kövek között, magasba szökkenő, büszke sudarú fák meg piros virágos bokrok állanak körös-körül, valahonnan messziről kakukszó hangzik lágyan, mint erdőmélyi várunk sülyedt harangja, lágyan és halkán, épúgy mint valamikor régen, mikor az anyám ült itt lila-selyemkötésű verses-könyvvel a kezében elálmódzva, néha sírva az apám után s én mint remény éltem a szíve alatt. Szelíd szemében ragyogás volt, néha pillangónak, virágnak kacagva tapsolt, pici gyöngyházkésével mosolyogva vésett két nevet egy-egy sudár, fiatal fehér nyír oldalába, ha látta, érezte, hogy gyógyúl s nemsokára viszont láthatja kis testvérkémet s az apámat. S ha valamikor itt borult zokogva a mohos köre, mikor megsejtette, megnézte, hogy gyermeke nincs már.

Naplójában, e szent titkú virágvázában olvastam: „ . . . elbúcsúztam ma az erdőtől, a patakból merítettem, virágokat szedtem a réten s megöleltem az Olt füzeinek lehajló lombját . . . Mennem kell a poros, sáros, gyilkos városokba. Erdei lombot, réti virágokat viszek a fiam sírjára, a patak vizével öntözöm őket, hadd mondják el ott az édesnek, mennyire szerette, vágyta az anyja . . .

hisz' ezek a virágok láttak engem örülni és sírni, a vizébe könnyem is vegyül... Elbúcsúztam és megyek megölelni a gyermekem sírját s mosolyt csókolni kis uram ajkára. Ne búsúljon ő is, majd én is csak úgy titokban sírok...“ Elment az Alföldre, a halál elé. Ó hogy gyűlölöm ezt az unalmas, poros, zsíros, paraszt alföldet, amelyik megölte, akiket szerettem s velem is birkózik, meg akar engem is ölni, ki tudja, meddig birom én is!...

Meghalt valahol a Tisza szürke, lomha vize mellett, délen, talán Bácskában, miután engem világra hozott könnyek és halálos bánatok között. Hiába vágyott vissza az Olt-partra. Kővér parasztok közt nyugszik talán, azt se tudom, merre... Pedig mióta keresem a sírját!...

Mit érezhetett, mikor felhér lelke rádöbbsent arra, hogy 20 évvel kell itthagynia a virágokat? Óh, én szép, fiatal Anyám! Talán azért vagyok én olyan bánattal-vert, nekem kell elsírnom minden könnyet, égre dobnom minden keserű jajt, amiatt az igazságtalanság miatt, hogy az én szelíd, szép Anyám a huszadik tavaszán halt meg, szakadt el tőlünk egy életre: tőlem s az Apámtól.

Eljöttem most is messziről pihenni, ide, haza, az Olt-partra, Hargita ölébe. Járom az ösvényeket, miken ő merengett a derős-borús ég alatt. Járom és folytatom az ő ösvényeit. Ime leültem a köre, hol Reviczky-dalokon könnyezte maga sorsát Anyám. Leülök a köre s nézek a patak tükreire. Könnyeimben át — egyetlen drága könnyek, miket nem szégyenlek, de büszke szomorúsággal hullatok, — könnyeimben át megszépül a patak tükreén rezgő arcom s magam vonásaiból Anyám képe néz reám. Lehull kezemből egy marék virág s könnyeimrel együtt lágyan ringatva, mint a Dunári-valcer Anyám első bálján, suhannak a susogó habokon le az erdőből a rétre s ahol csak elsuhannak, szomorúan, szelíden adják át a hírt: „A fia eljött hozzánk sírni, mint valamikor az édes anyja... Lehull a nap... Sír, ha erre jön, vígasztaljátok...“ Alkonyodik. Langyos szellő csókolja le könnyeimet s amerre megyek, siratnak a virágok s a kakuk nagy messze mondja, meddig élek. Mindegy...

Gyenge Miklós.

Fiaink.

Eredeti modern vígjáték három felvonásban.

Irta: **H. J. Byron.**

Angolból fordítja: *Mező Kálmán.*

I. felvonás.

(Folytatás.)

Sir Geoffry és Talbot belépnek.

Sir Geoffry: Nos, Talbot, neked ugyanolyan ideáidnak kell lenni a látott dolgokról, mint nekem.

Talbot: Mi szükség ideákra, mikor azokat az útleírásokból is ki lehet szedni.

Sir Geoffry: Ah, te szeretsz olvasni? Nagyszerű!

Talbot: Olvasni!? Ha, ha, gyűlölöm! (Leül.)

Sir Geoffry (mentegetni akarja): Igen, igen, talán némely apák nagyon is nagy súlyt fektetnek a könyvekre. Pedig az ember számára ember-társa a legjobb tanulmánytárgy. S ha senki nem is, én remélem, hogy te belőled államférfiú lesz, — egész megjelenésed emlékeztet Pittre... talán igazad van.

Middlewick (felre, Charlayhoz): Gyönyörű egy megjelenés! Geoffry úr, rövidesen visszatérünk. (Elmegy Charley-vel.)

Sir Geoffry: ... Szóval nem láttál semmit a Rajnából.

Talbot: De, igen.

Sir Geoffry: Ez már beszéd!

Talbot: Végtelen nagy iszaptömeget.

Sir Geoffry: Hát Köln?

Talbot: Híres a templomáról és az illatszeréről. Mindkettő — sajnálom kimondani — tökéletlen.

Sir Geoffry: S Németország általában?

Talbot: Szörnyűséges.

Sir Geoffry: Svájc! Nos, ott sokáig voltál. Láttad a természetet teljes pompájában és nagyságában. Alpesi tapasztalataid...

Talbot: ... Korlátoltak, nagyon korlátoltak. Én csodálom azokat a kalandvágyó lényeket, akik kockáztatják nyakukat, de csak távolról nézem őket. Mondhatom, tisztés távolból, mert bolondoknak tartom őket.

Sir Geoffry: Kétségkívül igazad van. (Felre): Okosság, óvatosság, előrelátás — kiváló tulajdonságok. (Feléje): Olaszország?

Talbot: Ócska ország. Olyan benyomást kelt, mint a zálogházi ócskaság. Minden ávult és kopott. Nem sokat törődtem vele. Örültem, hogy mehetek Párisba.

Sir Geoffry (örömmel): Ah! A Louvre, ugy-e?

Talbot: Igen. De én többre becsültem a „Mabille“-t.

Tir Geoffry: Nyilvános épület?

Talbot: Meglehetősen. De még Páris is unalmas egy fiatal embernek.

Sir Geoffry: (büszkeséggel): Látom, Talbot, hogy te, mint igazi Champneys, többre becsülöd szülőfölded ezeknél a csábító idegen helyeknél. Igen, kedves fiam, dicső pálya van előtted, s csak rajtad áll, hogy reá lépj. Én házasságot készítettem számodra...

Talbot: Mit!?

Sir Geoffry: Hát még nem készítettem, de készíthetek és majd készítek is.

Talbot (nyugodtan): Föltéve természetesen, hogy én beleegyezem a hölgyet illetőleg.

Sir Geoffry: Eh, mit, hogy beleegyezel-e?! Mi közöd neked ahhoz?!

Talbot: Legalább is annyi, mint neki, vagy talán még több is, tekintve azt, hogy én élhetek nő nélkül is, de ő nélkülem nem.

Sir Geoffry (megsértődve): Talbot, félek, hogy holmi hitvány radikális eszméket szedtél magadba külföldi tartózkodásod alatt. Én engedelmességet várok tőled. Én megtettem mindent, amit csak apa fiáért megtehet. Barátom, te meg fogsz házasodni, követni fogod politikámat . . .

Talbot: Ha csak Middlewick Károly vetélytársul föl nem lép . . .

Sir Geoffry (ijedten): Middlewick Károly vetélytársad akar lenni?!

Talbot: Ebben az esetben . . .

Sir Geoffry: Nos?

Talbot: . . . én leülnek.

Sir Geoffry: Talbot, én bámulok! Te megkaptad mindazt, ami pénzzel megszerezhető — s te hosszas külföldi utadról hazajössz — fájdalom — nem egészen úgy, mint én szerettem volna. Lehet, hogy én nagyon is sokat vártam tőled, de bizonyára nem volt hiú remény, mikor azt vártam, hogy az ember életére döntő befolyást gyakorló lépésben — a házasságban engedelmeskedni fogsz nekem. A kiszemelt hölgy gazdag, fiatal és csinos. Épen most van látogatóban nagyménédnél, így hát bő alkalom kínálkozik, hogy megkedveltesd vele magad. Nem ellenkezel velem Talbot? (Kezét nyújtja.)

Talbot: Helyes, de mielőtt még megigérem, vezesd elő.

Sir Geoffry: Vezessem elő?

Talbot: Igen, igen, csak nem gondolod talán, hogy zsákba macskát veszek.

Sir Geoffry: Hm! (félre): Milyen beszéd! Ha más volna, azt mondanám: paraszt, — de az én fiam! Ha, ha! (Talbotra pislant és nagyot sóhajt.)

Talbot (félre): Megházasodtam, — tudtomon kívül! Pedig én még élvezni akarok. Már élveztem egy kisé, de még tovább szeretnék. Az ember nem gyorsvonat, hogy csak azon a sín páron haladjon, s ne térjen ki, mikor kedve tartja.

Clarissa belép, néhány szót vált Sir Geoffryvel, azután Talborthoz siet.

Clarissa: Talbot, örülök, hogy újra viszontláthatlak. Mily kellemesen fogunk esténkint sakkozni!

Talbot: Sakkozni?

Clarissa: Igen! Ez a játékok királya.

Talbot: Te ezt játéknak nevezed? Ha, ha! Nem, köszönöm, nem kérek belőle. Az élet nagyon rövid a sakkozásra.

Clarissa: Helyes, akkor meg folytatjuk kedves esti szórakozásunkat. Én szövök, a papa meg

olvas nekünk a parlamenti vitatkozásokból. Ez a mi rendes esti programmunk.

Talbot (félre): Kellemes időtöltés! Azok a parlamenti viták! Feltucat hasábos butaság, apró betűkkel szedve és a papa megjegyzéseivel fűszerezve! Nem Talbot számára valók!

Clarissa: Te ma zeneestélyünk, lesz. Miss Melrose gyönyörűen játszik. Szereted a zenét?

Talbot: I-g-e-n. Én a darabokat szeretem, tudod, az olyan huszonöt perces tűzjátékot. Azután szeretem a jó kórust!

Clarissa: Miss Melrose, unokahúgod ezekhez nagyon ért.

Sir Geoffry (Clarissához, szavába vág): Hm! hm!

Clarissa (félre): Elfelejtettem.

Talbot (gyanakodva, félre): Hohó! miért tette ezt a kidolgozott, de teljesen hatástalan kísérletet, hogy beköhhögje az unokahúgomat? (Sir Geoffryre és Clarissára pislant.) Ahá, értem már az összefüggést! Azt a gazdag örökösöt szánták a fejemnek, nem az unokahúgomat — a szívemnek. Látom a sorsom. Elveszem az unokahúgom.

Sir Geoffry (félre Clarissához): Unokahúgát, Mary Melrose-t el kell küldeni messzire.

Clarissa (félre): De nem akar menni.

Sir Geoffry: Talbot . . . Talbot . . .

Clarissa: Talbot bolond.

Sir Geoffry (sértődötten, de mégis büszkén): Clarissa! Talbot az én fiam!

Clarissa: Geoffry Champneys, Talbot nekem unokaöcsém! Bár kicserélhetném őt az ifjú Middlewick-ért!

Sir Geoffry: Clarissa, te felbőszítesz engem. Menj a pokolba Middlewickeddel!

Clarissa: Ha, ha! Gyere Talbot, nézzük meg Mr. Middlewick disznait, talán érdekelni fognak (elmennek).

Talbot (kivesz a tárcájából egy hosszú szivart): Nem haragszol, ha dohányzom?

Clarissa: Egy cseppet sem.

Talbot: Nem gondolod, hogy a disznók ellenzik?

Clarissa (félre): Hisz' ez egészen hülye!

Talbot (félre): Óh, te Krisztus kínszenvedése! (hozzá): Meséj valamit az unokahúgomról (kimennek).

Sir Geoffry: Valóban, az asszonyok nyelve fáradhatatlan. Mary Melrose csinos kis lány — de koldús szegény. Pajkos is, amennyire csak lehet. Nincs izlése, — elalszik, mikor én a parlamenti beszédeket olvasom. Akkor ébred fel, mikor már jó éjszakát kell kívánni egymásnak és — ekkor ő biliárdozni akar. Veszedelmes lány. (Violet Melrose szava behallatszik.)

Violet: No, Mary, most ígérd meg, hogy

illedelmesen viseled magad, máskülönben nem jövök többé ide veled!

Sir Geoffry: Ez Violet, az örökös! — és bizonyára vele van Mary unokahúga is. Ördögbe is! Ezek annyira elválaszthatatlanok! Útjokba hozom Talbotot. Neki meg kell szeretnie Melrose-t. Igen, miért ne szeretné meg. Az én apám megparancsolta nekem, hogy szeressek és én voltam annyira kötelességtudó, hogy rögtön engedelmeskedtem. Örültem szerelmes lettem — megrendelésre. (Izgatottan kimegy.)

Belép Violet Melrose.

(Folyt. köv.)

Hófehér orgonavirág.

Ragad a gép fehér rónán át.
Szital a hó, szikrázik a mező.
S én csókolom a kis orgonát,
Szeliden bókol rám, szeretkezőn . . .

Hófehér kis orgonavirág!
Tavaszi illat, tavaszi dalok!
Amíg a hó csillogva szital,
A szívemben vig kikelet ragyog.

Gyenge Miklós.

Irodalom.

Egyházzónoklattan. Magyar református tudományos homiletikai irodalmunk egy újabb értékes munkával gazdagodott. Csiky Lajos debr. theologiai tanár úr által kiadott Egyházzónoklattan-harmincöt esztendei mély tudással párosult széles látókörű tapasztalatok, búvárlatok eredménye mint annyi más munkája; különösen emeli értékét az a körülmény, hogy hasonló nagyszabású homiletikai tudományos munkánk Mitrovics Gyula „*Egyházzónoklattanán*” kívül ezideig nem volt. Nem elégzik meg az eddigi eredmények, hazai és külföldi tudós egyházi szónokok s szaktekintélyek kész eredményeivel, hanem több oly kérdést vet föl és old meg szerencsésen, mely kérdések nemcsak a hazai, hanem külföldi prot. homiletikákban eddig ismeretlenek voltak. Itt nem célunk részletesebben foglalkozni a művel, egyrészt mert gazdag tartalmánál fogva igazi méltatása: *tüzetes tanulmányozása és átértékelése*, másrészt a hivatásos szaklapok minden bizonnal szélesebb alapon veszik bírálat alá, de mint irodalmi termékről kedves kötelességünk elismerni, hogy a homiletikának igazi tudománnyá emelését egy hatalmas lépéssel vitte előbbre.

Elvont okoskodások helyes mellőzéseivel, komoly tudással merészen vet föl és old meg egy-egy nagyobb tételt, az egyházi év, perikopák helyes használatát stb. mindig tudományos alapra

helyezve, de eleven, színes és vonzó előadással; — különös figyelmet és elmélkedést kíván a gyakorlati bibliamagyarázatról való bő fejtegetése, annnyival is inkább, mivel e téren úttörő.

Bőven fejtegeti a gyakorlati bibliamagyarázat, egyházi beszéd s a homilia közti különbséget. Azonban azon negatív követelményt, hogy nem kell prédikálni a szószékről politikát, pozitívumként bátorodom fölfogni, mert azt elismerem, hogy a *pártpolitizálás nem oda való*, de a nemes értelemben vett politika nem választható el az egyházi beszédétől, mivel hogy az egyház sem választható el a társadalomtól, mert nem a társadalom van az egyházért, hanem az egyház a társadaloméért, hiszen a nagytiszteletű szerző úr is a Mester következő szavait idézi: *Adjátok meg azért, ami a császáré a császárnak és ami az Istené, Istennek.* (Luk. XX. 25.) Vagy a szerző szavait idézve: „*minden időpontot, ennek minden kiválób, a lelkeket érintett mozzanatot föl kell használnunk a gyülekezet javára.* (l. a mű 120. l.) Ime egy nagyobb politikai esemény, népeket, nemzeteket átalakító nagy változások, nem érintik-e, nem rázzák-e meg az egyszerű népgyermek lelkét is, különösen ma, mikor minden faluban olvasnak ujságot, jót, rosszat; nem kötelessége-e ilyenkor a lelkipásztornak a háborgó lelkeket lecsillapítani, világosságot gyűjtani az eltévedtek szívébe, lelkébe s vezetni az igaz ösvényen?

Ajánljuk a tudományos munkát ez úton is, melynek értékéről theológus ifjúságunk különben közvetlenül is meggyőződhetett. Az egyházzónoklattan-ban szerzett hazai és külföldi tudományos és gyakorlati téren átélt hosszas tapasztalatokat összefoglaló, nagyszabású műről van szó. — A tiszántúli ref. egyházi értekezlet kiadványa III. Megjelent Nagybanján, ára 4 korona.

B. — V.

A csönd felé. Versek. Irta: Darvas János. Kolozsvár, 1914. Az új magyar lírának van egy érdekes és nem kevésbé értékes, bár még csak gyér mellékere: a filozófiai líra. Újabb verseiben Darvas János is erre mutat hajlandóságot és *A csönd felé*-ben különösen ebben látjuk a fejlődést a négy év előtti versekhez képest. De a témái is sokkal egyénibbek, a sorai is mélyebb zengésűek. Új szavai, szókötései nem igen vannak. Úgy látszik, nála a művészet nem annyira az új színek, mint inkább a régi színek újabb és újabb összerakása. Valami különös szomorúság bűg végig e verseken, amit csak az elmélyedő olvasó vesz észre. Ennek tulajdoníthatjuk, hogy a hivatalos kritika felületesen elnézett e verses könyvön, egyik kritikusa pedig Ady-modorúnak mondotta. Mennyivel rokonabb pl. Bodor Aladárral, akinek dedicalva is van e kötet. Annak is inkább tanítványa, mint követője. Szerintünk e kötet értéket

jelent és bizunk e fiatal, fátyolozott hangú poéta jövő fejlődésében. A kötet Kolozsváron jelent meg: Stief Jenő és társánál, izléses kiállításban. Ára 1 korona.

p f.

Mirek.

— 1914—1915. isk. évre kitűzött pályakérdések: a) Hatvani István-alapból: „De initio anni apud diversos populos Christianos medii aevi praecipue apud Hungaros“. *Jut.* 140 kor. b) Keresztesi—Deák-alapból: I. „Budai Ferenc élete és írói működése, különös tekintettel a Polgári lexikonára“. II. „Az állam és az egyház reparatiója; ennek előfeltételei és következései“. *Jut.* 168—168. kor. c) Váradi—Szabó János-alapból: „a korszerűség és a nemzeti eszme szerepe a nevelésben“. *Jut.* 100 kor. d) Péczeli, IV. alapból: „Aischylos „χοηφόροι“ Sophokles és Euripides „Ἐλεκτρα“ c. tragédiáinak összehasonlítása“. *Jut.* 100 kor. e) Bulyovszky-alapból: „Alkalmi költemény a debreceni egyetem megnyitási ünnepélyére“. *Jut.* 100 kor. f) Szikszay-Dániel-alapból: „Lyrai költemény, amelyben a szerző a polgári erényt, becsületes munkát, önzetlenséget és hazaszeretetet dicséri“. *Jutalom* 100 kor. g) Basa—Györi-alapból: „Magyarország kormányzata a Jagello korban“. *Jut.* 120 kor. h) Menyhárt János-alapból: „Isagogikai fejtegetés előrebocsátásával Pál apostol efézusi levelének exegesis“. *Jut.* 120 kor. i) Kazinczy-alapból a Csokonai-kör javaslatára a Casino a következő pályakérdéseket tűzte ki. I. Tudományos tételül: „Dr. Szentgyörgyi József élete és irodalmi munkássága“. *Jut.* 20 és 12 arany. II. Költői tételül: „Verses életkép a mai iskola köréből.“ *Jut.* 12 és 8 arany. III. Műfordítói tételül: „Műfordítás a legújabb német költészetből“. Legalább 50 sornyi terjedelemben, az eredeti szöveg melékletével. *Jut.* 8 és 6 arany. A pályaművek idegen kézzel írva, tisztán, lapszámozva és füzve 1914 dec. 1-ig — kivéve a Szikszay D. (f) alapból kitűzött pályakérdésekre érkezett munkákat, melyeknek beadási határideje 1914 nov. 1. a főiskolai szenior hivatalába adandók be. Vegye figyelembe a felsőbb tanuló ifjúság, hogy az alaki feltételeknek meg nem felelő pályaműveket a bíráló bizottság mellőzi.

— A felsőbb tanuló olvasó egylete ez évben nagy átalakuláson ment keresztül, mely-

ből érdemileg nagy része van nagys. Kun Béla dr. rektor-professzornak. A régi sötét olvasó és könyvtár helyiségek helyett más, világos és tágas helyiségeket kapott. A könyvtár szépirodalmi része is örvendetes gyarapodást nyert, amennyiben e félévben számos jeles író művét szerzte meg az egyesület, ezzel is élénkséget akaráván kelteni ifjúságunkban.

— A Magyar Irodalmi Önképző Társaság e félévben új elnököt választott Katona Mihály 4. jh. személyében, amennyiben Mester Gyula eltávozott akadémiánkról. Ez úton is üdvözljük új elnökünket, sokat várunk agilis, tevékeny erejétől s reméljük, hogy az Irodalmi Társaság utolsó akadémiai elnöke személyéhez méltóan zárja be az Irodalmi Társaság ez évét.

— A D. A. A. C. kebelünkben fennálló atletikai egyesület e félévben is folytatja vidám sport életét. Az atletikai osztály a birkozóteremben, clubhelyiségeiben, vagy künn a szabadban képezi magát, az ősszel megalakult foot-ball szakosztály már az ősszel megtette előmérkőzéseit, úgy, hogy e tavaszon már mint erős és arányosan képzett csapat hívja ki egymásután a testvér egyesületeket. Legközelebb Nyiregyházán mérkőzik az ottani sport-egyesülettel. Ha pedig valaki a Nagyerdőn sétál reggelként, ne ütközzön meg azon, ha mellette kitartó futással, kis csapat halad el; azok is a mi fiaink, kik hetenként az egészséges és mély légzés gyakorlására is súlyt fektetnek.

— Március 15. Akadémia ifjúságunk ez évben is megünnepelte e napot, talán még lelkesebben és nagyobb közönség előtt, mint máskor; nem halt még ki a lelkesedés ifjúságunkból s nem is fog soha, míg lesz a Magyar Irod. Társaságnak egy tagja; nem csillapíthatja ifjúságunk lázongó lelkiismeretét ilyen áltató szavakkal: „szép, szép, valamikor magam is lelkesedtem“ (ha a múltban lelkesedett, nemes tett volt, a jelenért pedig szégyelje magát). Most is, hagyományos szokás szerint a Magyar Irod. Önképző Társaság rendezte az egyetemes ifjúsággal karöltve a következő programmal. Kezdődött: I. délután. $\frac{1}{4}$ -kor a Petőfi szobornál. 1. Himnusz: énekli a Petőfi dalkör; 2. Emlékbeszéd: Czeglédy Emánuel, a M. I. Ö. T. alelnöke; 3. Nemzeti dal, szavalja Nagy Zoltán, a M. I. Ö. T. titkára; 4. a Petőfi szobor megkoszorúzása: Iklódy János, a Petőfi dalkör alelnöke; 5. Talpra magyar: Petőfi dalkör. II. A főiskola udvarán 3 órakor: 1. Himnusz: főiskolai énekhar; 2. Emlékbeszéd: Katona Mihály, a M. I. Ö. T. elnöke; 3. Alkalmi szavalt: Tihanyi Kiss Sándor; 4. Talpra magyar: a főiskolai énekhar. III. Az ifjúság a város lelkes közönségével együtt az Egyetértés dalkör zenekarának kíséretében a városháza udvarára vonul zászló alatt, hol folytatólagosan a következőleg

ünnepelet: 1. Himnusz a közönség; 2. Emlébeszéd: Nagy Zoltán, a M. I. Ö. T. titkára; 3. Alkalmi szavaltat: Csüry István theológus; 4. Győzelmi dal: a Kossuth és Petőfi dalkör; 5. Szózat: a közönség. Innen az ifjúság hazafias dalokat énekelve a lelkes közönséggel együtt visszavonult a kollégium elé, hol elénekelvén a Szózatot, az ünnepély véget ért délután 5 órakor.

— **Az egyetemes ifjúság nagygyűlést tartott** március 13-án, melynek egyedüli tárgya volt azon eszme tárgyalása, melynek fölvetése körünkben nt. Sass Béla theol. akad. professor, debreceni egyh. presbiter úr nevéhez fűződik, hogy szükségük van a református egyházaknak, közelebbről a debreceni református egyháznak „*Egyházfenntartó alap*“ megteremtésére. A materializmus, az atheocentricus világnézet mindinkább terjed s talán nem is messze van az az idő, mikor ezekkel a gyomorhajos gondolkozású, új világesség megteremtésén fáradozókkal nyílt ütközetre kerül a dolog. A töbi vallásfelekezetek is erős harcokat vívnak, ütközeteket nyernek és veszítenek, mindenik szíven hordozza egyháza létérdekeit. Ifjúságunk megértette, átértette, hogy miről van szó. Igazán századokra kiható nemes áldozatkészségről tett tanúságot e gyűlésen. A megajánlás egyhangú lelkesedéssel történt: *1—1 korona minden akadémiai ifjútól*, csak a módzatok, befizetés stb. igényeltek bővebb megbeszélést. Végeredményében úgy határozott a gyűlés, hogy ápril végéig mindenki befizeti az egy—egy koronát s az összeget azon kéréssel nyújtja át nt. Sass Béla theol. akadémiai tanár úrnak, hogy mint a *debreceni akadémiai ifjúság alapítvány*a (körülbelül 250 korona) helyeztessék el az *Egyházfenntartó* alapra.

— **A Kisfaludy-Társaság Nemzeti Könyvtára.** A legközelebbi időben irodalmunkban páratlanul álló nagyszabású vállalat fog a Franklin-Társulat kiadásában megindulni: a Kisfaludy-Társaság Nemzeti Könyvtára. A legnagyobb és legfontosabb irodalmi kiadvány lesz ez, amellyel a Kisfaludy-Társaság fennállása óta irodalmunkat megajándékozta. 180—200 kötetben tartalmazni fogja az egész értékes magyar irodalmat, mindazt, a mi irodalmunk multjából akár eszthetikai, akár irodalomtörténeti szempontból ma is becses. Kezdve a honfoglalás mondáin, legújabb írónkig benne lesz a magyar költészet, elbeszélő próza, történetírás és szónoklat minden ma is érdeklélő alkotása; nagy költőink művei teljesen, a kisebbekéi közül mindaz, ami rájuk és korukra nézve jellemző. Minden művet a leglekiismertesebb gondnal, tudományos értékű kritikai kiadásban közöl a vállalat: pontos, az eredeti kéziratokból vagy a leghitelesebb kiadásokból ellenőrzött szöveggel, felvilágosító jegyzetekkel, az írók életét és munkásságát tömören összefoglaló

bevezetésekkel. A vállalat tehát irodalmunk teljességét adja a mai irodalomtörténeti tudomány színvonalán álló feldolgozásban; kulturális jelentősége beláthatatlan, mert a magyar multban felhalmozott irodalmi kincseink teljesebb megismerésére és kulturális értéküknek az eddiginél gyümölcsözőbb kiaknázására vezeti a művelt közönséget. A vállalatot Beöthy Zsolt, Négyesy László és Császár Elemér szerkesztik s az egyes köteteket kiváló irodalomtörténet-kutatók adják ki; régibb és ifjabb irodalom-tudósaink egész gárdája egyesült a vállalat körül, amely évenkénti 6—9 kötetes sorozatokban jelenik meg s csak sorozatonként lesz kapható. Egy-egy 6 kötetes sorozat ára 30 korona, 9 kötetes sorozat ára 45 korona. *Kiadja a Franklin-Társulat*, mely szép és izléses kiállításról gondoskodott, hogy a vállalat külsejében is méltó legyen rendkívüli jelentőségű tartalmához.

Szerkesztői üzenetek.

Az öreg harangozó. Nincsenek benne lélektani motívumok. Az alakok úgy mozognak, beszélnek, mintha dróton rángatnák őket. A színei régiesek, kopottak, önképzőköriek. A nyelve sem nem elég kifejező, sem nem elég izléses. Nem közölhető.

Elbeszélő. Köszönjük a küldeményt, de nem vehetjük hasznát. Mindegyikben akar valamit mondani, de rosszul mondja. Öntől jobbat várunk.

Titánok. Ilyen versek halomszámra hevernek szerkesztőségünkben. A novella sem jó. Nem közölhető.

Nt. Csiky Lajos theol. akadémiai professor urnak ezuton mondok köszönetet, hogy volt szíves megküldeni szerkesztőségünkhöz nagybecsű munkáját, *Egyházsónoklattanát*, melyet jelen számunkban a hely rövidségéhez mérten ösmertetünk — Még egyszer köszönet.

Miskolei Bethlen Gábor-kör. Sakk-kör. A jövő egyetemi isk. évtől kezdve havonta megjelenő Egyetemi lapunk lesz megfelelő címmel, addig is fogadják e számokat úgy mint figyelmünk gyöngéd jeleit. Üdvözlét mindkettőnek.

Sz. I. Ifjúsági közlöny. Ne zúgolódjatok, hogy ily ritkán viszonzozzuk havonkénti megemlékezésetek, mert mi, tudjátok olyan átmeneti korszak felét élünk. Mindazonáltal ne tévesszetek össze bennünket az átmeneti káráttal, melyet sohasem vetnek le, ha egyszer sikerült fölvenni, mert mi egy nagyot rázkódunk s még ez év őszén mint Debreceni Egyetemi Lapok kopogtatunk rácsos ablakaitokon. Hanem amint látom és érzem, ti átértétek már az átmeneti állapotot s poraiból feléledt hatalmas Közölny számokat hoztok napvilágra. Fogadjátok szerkesztői szerencse kívánataimat továbbra is. Miénk a jövő!

B. L. Parazsnya. Levél meg; addig is üdvözlét.

Bogánés kóró. No édes barátom, ha maga bogánés kórós költeményekkel sóhajt fel Ő hozzá, konviktusi étvágya kell, hogy legyen a kicsikének.

téteket! A katolikus világ központjában, egy-szersmind a kultura akkori középpontjában; a legmagasabb irodalmi, tudományos művészetek gócpontjában éreznie kellett azon nagy ellentétet, amely ezen világ között s a magyar világ elmaradottsága között volt. Éreznie kellett a dinasztikus s nemzeti törekvések közötti ellentétet. S minden ellentétekben érezni kellett, hogy ezen ellentétek harca itt Magyarországon csak pusztító lehet annak a célnak a szempontjából, amely ő előtte lebeg: az ország felszabadításának, szabadságának, függetlensége biztosításának szempontjából. Így, ezeknek a benyomásoknak, tapasztalatoknak a révén ért meg lelkében azon gondolat, amely egész pályájának összes munkáiban kifejezésre jut, hogy mindazon ideáloknak, melyek hevítettek bennünket, ha igazán közérzés a táplálójuk, akkor harmoniában, összhangban kell lenniök ezen közérzés által kitűzött nemzeti céllal.

Hát Széchenyi? Széchenyi vezérgondolata, az ő új és nagy igazsága az, hogy a magyar nemzet jövője, haladóképességétől függ. Hogy jut ő ezen gondolatra, ezen igazságra? Hogy növelte, képezte az élet arra, hogy ennek a hirdetője, képviselője legyen? Mindenekelőtt nagy, erős, heves, izgékonny képzelete. Széchenyinek egyéniségében a képzelőerő, a fantázia ezen uralma, melyet egészen Keményig életrajzírói nem igen vettek tekintetbe: annyira jellemző volt, hogy Metternich, a híres bécsi miniszter, első találkozásával alkalmával azt jegyezte meg, hogy Széchenyivel bajos tárgyalni, mert mindent a fantáziában keres. Ezen fantázia hajtja végre a zsenire annyira jellemző intuitív munkáját. Hogy ez mennyire uralkodó elem volt Széchenyi lelkében, mutatja azon tény, hogy nem volt egyellen magyar államférfiú a mai napig, aki oly belső ö-szekötletést, szívbéli közösséget tartott volna a költészettel, mint Széchenyi. Széchenyi érezte az ő pályájának a benső kapcsolatát, szoros összefüggését a magyar költészet törekvéseivel. Munkáiban a Hiteltől egészen a stádiumig annyi idézetet, utalást, vonatkozást találunk Bajzától, Vörösmartytól, Petőfitől elkezdve azoktól a magyar költőktől, akiket kedvelt, mint amennyit egy munkában sem találunk. Ennek is képzelő ereje, izgékonysága az oka. Talán ez utóbbi indította arra, hogy fiatal korában sűrű egymásutánban nagy nyugati s keleti utazásokat tegyen; ezek révén nyugaton s különösen Angliában gyűjti magába azon ismereteket, melyek a magyar politika törekvéseit, programját, reformját, eszméit voltaképpen megalapozták. A nyugati műveltség, politikai, gazdasági, tudományi s erkölcsi műveltség lesz az ő eszményképe. Utazásaiban gyűjtött tapasztalatai alapján állítja nemzetének szemé elé azt az irányelvet, hogy új útra térjen, ha élni akar. Az egyik Széchenyi:

katona. Épen ma száz esztendeje folyt le a lipcsei csata, a népeknek Napoleon hatalma alól felszabadító nagy csatája. Ezen lipcsei győzelem kivívásában előkelő részt vett a fiatal huszártiszt Széchenyi. Tessék elképzelni, hogy egy heves képzeletű, minden irányban érdeklődő fiatal léleknek miféle benyomása van akkor, mikor századok egyik legnagyobb emberét akarja megállítani hódító útjában! Széchenyi látta, érezte, sőt ismerte azokat a tényezőket, melyek Napoleon bukását s ellenfeleinek győzelmét előidézik. Tudta, hogy a német és angol kötelességérzet, szorgalom, műveltség, kitartás győzni fognak. De azt is tudta, hogy ezek magukban nem elegendők, hanem a német és angol ébredő s megerősödött nemzeti érzés a Napoleon bukásának s a részükről való győzelemnek legnagyobb erkölcsi tényezője.

Ime Széchenyi utazásaiban, tapasztalataiban meg vannak mindazok a program-pontok, melyeket ő a magyar nemzet elé tűzött: kötelességérzet, munkaszeretet, kitartás. Így lép Széchenyi 1825-ben erre a pályára, melynek legfőbb, legmélyebb igazsága a nemzet létének, haladóképességével való összefoglalása abban a gondolatban, hogy nemzeti gondolatot s haladást, az emberi gondolatoknak egymást támogatólag, segítve kell összekapcsolni.

(Vége következik.)

Menj kis virág...

Menj kis virág, úrnödhöz menj te most,
Simulj kezéhez lágyan, omlatag
És szívd magadba selyme illatát.
Boldog virág! — útra bocsátalak.

Úrnöd kegyes, ajkához von talán
— Bibor szirmot csókol bibor ajak —
Ha csókjától majd üdvözölni fogsz,
Gondolj reám. — És most mogáldalak,
Menj kis virág...!

Péterffy László.

Márciusi bukolika.

Már tarkul a mező. A fényesíkok
Az égbolt piros aljába ívelő
Rajban vonulnak el. S már a síkot
Ekével töri a földművelő.

A nyájakat terelő pásztorok
Ostora pattog messzi réteken.
A bágyadt nap az ürbe tántorog
Az alkonyat borától részegen.

Már március. És este. És a tél
Fehér lovára kap és elvágat tova.
Az égbolt megett új utakra tér
A komor csillagok elsurranó sora.

Páthi Ferenc.

A művészet az élet fáján terem.

Nem is olyan régen irodalmi gyűlésünkön heves, de egyúttal szellemes vita indult meg a „Művészet és Élet“ c. szabad előadás felett. Igen élvezetes és tanulságos este volt. Külön választható-e a kettő, lehet-e beszélni művészetről élet nélkül? Ezek voltak a főbb kérdések. A vita nem fejeződött be; folytatjuk. Addig is részemről egy pár szót fűzök hozzá. **A művészetet nem is tudnám elképzelni az élet nélkül, az élet fáján terem az, annak gyönyörű gyümölese.** Életünk mindazon tulajdonságokat, melyekkel fel van ruházva, a természettől kapja. A természet szerveket ad nekünk és az élvezet, a gyönyör útján adja értésünkre, hogy mit keressünk, mi a helyes, a fájdalom útján, hogy mitől óvakodjunk, mi a rossz. A gyönyör vagy fájdalom érzete erősödhet vagy gyöngülhet. Tehát egész életünket az élvezet, a csalódás, az öröm és bánat, e két szélsőség lelkesítik vagy hangolják le, ezek azok a beható erők, melyek bennünk képzeteket, vágyakat, mindenféle tehetségeket ébresztenek. Az utóbbi pont az, hol a művészet és élet találkoznak, mert a művészet is tehetség, még pedig istenadta tehetség, melyet a mindennapi élet teremt és növel naggyá olyannyira, hogy az igazi művészt, egy Michel Angelot, Tiziánt, egy Rembrandtot, egy Munkácsyt utánozni lehet, de nagyságban felülmúlni soha. A művészetet nem lehet tanítani, ahol a művészet kezdődik, ott a tanítás megszűnik, a tanítvány elhagyja mesterét. De tanítómestere, örök forrása marad továbbra is az éltető erő, a lélek: az élet. Finom esztétikai érzéke vezet, külső behatások forralják lelkét s teremt csodásat, halhatatlant; minél esztétikusabb ízlésű, minél fejlettebb, hogy a legfőbb principiumot említsem, a színharmonia iránti érzéke, annál inkább kidomborodik a művész karaktere. Amilyen hatások érik lelkét, amilyen a kora, a milieu, melyben él, olyan lesz az alkotó ereje, egész művészete. Úgy, hogy művésztől kritikát mondani anélkül, hogy ösmernénk életét és korát, egyenesen bűn. Vagy nem ez a feladata a műkritikusnak, hogy a műből következtessen a szerző lelkivilágára s ezután ismét ez utóbbi ismeretéből a mű könnyebb megértésére? Madách „Ember tragédiájá“-t megérthetjük-e, átérzhetjük-e élettörténete nélkül; Évájának fel-fel csillanó alakját, magasztos hivatását, melynek sejtése a lázongó ész ketreceibe zárja, a szellemet porba

sújtja; az Éden-kert e késő sugarának szerepét, Madách lánglelkének fenséges alkotását megérthetnénk-e, elfogadhatnánk-e a lángész átélt élete nélkül? A művészet tehát a lélekből, ha úgy tetszik, a néplélekből indul ki, de vissza is lat a nép lelkére, felfogására. Az elsőre gyönyörű példa a klasszikus ó-kor, a szépnek, a művészi-nek kiapadhatatlan örök forrása. Nem a költő lantján szólalt-e meg a nép vallásos érzése, melyet a szobrász testbe öntött? Vajjon a hideg márvány tömeg, melyből a szobrász ihletett lelke egy Neptunt, egy Herculest alkotott, nem pusztul-e el örökre, ott feledve a műhelyben, ha az egyiket horpadt mellel, a másikat semmit mondó vérszegény háttal hozza napvilágra? ha nem a nép képzeletvilágában megalkotott isteneket alkot, olyan pszichologikailag esztétikus nép képzeletvilága szerint, mint a görög nép? Mert a görög nép a szépet istenné telte, az istent pedig felismerte az emberekben és a költészet, festészet és szobrászat varázsával vonta be azokat. Nem belső és szoros összefüggés-e ez a vallási és erkölcsi világfelfogás, a művészet és élet között?

Tovább menve, ha a kereszténység századaiban Rafael, Tizián, Guido, Baroccio és mások madonnái, szüzei nem azt a bájta, a nemességnek, nagyságnak és ártatlanságnak nem azon jeleit árulják el, melyeket ez a túlfinomított kor teremtett magának, akadnak-e csodálókra? Ha a modern festő egy tájat fest, — nem számítom ide a futuristákat és más egyéb istákat, kiknek működése hasonlít a költészet azon irányához, melyet bátran nevezhetünk klinikai költészetnek vagy szanatoriumi kirohanásoknak —, mondom, ha egy modern festő temetőt festene, melyben víg muzikaszó mellett vidám párok járnak a csárdást, bizonyára megdöbbenne a csendes szemlélő ennyi vakmerőség láttára. És miért, nem szabad a művész keze? Ez igaz, de külön világot ő sem alkothat magának. Ime, a valóság és képzelet, az élet és művészet mennyire elválaszthatatlan ikertestvér. — Szüntesd meg az életet, megszűnt a művészet is... Most csak ennyit.

Balázs Vilmos.

Vagyunk még...

Vagyunk még, akik vissza-visszanéznek.
Vagyunk még... sápadt, bomló kis csapat.
Bús papjai elárvult kútfejeknek,
Kik megsiratjuk még a multakat.
Elmúlt, komor, tízszezados viharra
Kik visszanézünk büszkén, komoran;
S hisszük... sorsában a megszenvedettnek
Egy szebb jövődő títka van.

*

tetet, az ifjú bíborvörössé vált s szégyenkezve vonult vissza a sötét szemek igézete elől.

Gondos Béla volt ez a férfi, legjobb barátja és iskolatársa Verőnek. Dúsgazdag szülék egyetlen gyermeke.

Verő, ki nejét rajongásig szerette, észrevette, hogy Béla mily álmódzva nézi feleségét s feltámadt benne egyszerre a szerelmesek ádáz megrontója: a féltékenység.

Ettől a perctől kezdve folyton vigyázta őket. Az asszonyt kémeikkel vétette körül és kereste az alkalmat, hogy Bélát elidegenítse magától.

Verőné, ki szerelmében mélyen sértve volt, sokszor kérte Bélát, hogy ne kínozná, mert közeléte boldogtalanná teheti őt. Férjének kérdő, majd szemrehányó szavaira esküdözött, hogy szerelme, álma, csak az ő életét akarja aranyozni, minden gondolata egyedül az övé.

Hiába! A gyanú, mely szívébe lopódzott, nem hagyott neki nyugtot...

Feloszlatta a vadásztársaságot is. Azt azonban nem tehetette, hogy Bélának, mint birtokszomszédjának megtiltsa, hogy olykor-olykor felkeresse őket...

Verő, kit a féltékenység nem hagyott nyugodni, folyton vadászott, folyton az erdőt bújta ebeivel. Így történt, hogy Béla a fiatal asszonyt legtöbbször egyedül találta. Elsírta neki ilyenkor a múlt okozta fájdalmait, feltárta előtte szívének sajnó sebeit s kérte, hogy legyen irgalmas hozzá, tűrje meg néha közelében, mert ha mellette lehet, könnyebbülést érez.

Verőné, ki szánta, sokszor vigasztalta, hogy résztvevő szívével vele érez, de a férje iránti nagy szerelme szentségtörésre hajlani soha nem fogja engedni. Elpanaszolta ő is férje igaztalan gyanúját s kérte, hogy férje távollétében ne keresse fel...

Ha Verő késő éjszakákon hazatért barangolásaihoz s érteslüt Gondos látogatásairól, ingerült lett s igaztalan gyanúját záporoként szórta a szegény asszony fejére s kínos jeleneteket röktönzött. Hiába kért, esküdözött a nő, Verő hideg, mogorva volt s hetek múltak el, míg nejéhez a szemrehányások özöne nélkül szólt.

* * *

Késő őszi délután volt. Verő vadászatra készült. Az asszony sirt, könnyögött, hogy ne hagyja magára. Ma délutánra ígérte Gondos látogatását. Nem akar vele egyedül lenni. Hiába! A démon, mely folyton üldözte Verőt, nem hagyta nyugodni. Űzte, hajtotta ki az erdőbe.

Egyik kutyáját magával vitte, a másikat otthon hagyta házőrzőnek.

Odakint a dérlepte fák között, hol a csipős őszi szél merészen arcába vágott, nekifeküdt egy százados tölgy törzsének s gondolatait iparkodott

rendbe szedni. Elvonult előtte a múlt. Visszaélte magát abba az időbe, mikor még kis feleségével együtt játszadoztak a kastély homokos útain. Eszébe jutott az az idő, amikor fővárosi tanulmányából hazatérve egy egyszerű virágcsokor várta a kedves kezeiből jó bizonyítványaiért. Elvonultak lelki szemei előtt a kedves órák, melyeket a vakációk alatt Irénkével együtt töltött... Majd meg házaseletük boldog napjain merengett s midőn arra a pontra ért, honnét képzelt boldogtalansága kezdődött, megrázkódott s szemeiből sűrű könnyek kezdtek hullani, melyeknek egy részét a csipős őszi szél arcára fagyasztotta...

— Oh a nyomorú! — sóhajtott fel — most akarja tönkre tenni boldogságomat, feldülni családi életemet! Jaj lesz akkor mindkettőnek!

Lassankint aztán magához tért. Megpróbálta neje viselkedését bírálgatni, iparkodott felfedezni valamit, ami csak egy halovány sugarat vetne gyanakodására...

Haza vágott... De a szégyenpír arcon vágta s ismét alétan dőlt a tölgyfához. Hü kutyája, mely folyton mellette ült, fájdalmasan nyöszörögve nézett rá. A hideg szélről könnyes szemeivel gazdájára pillantva adta tudtul, hogy ő is szenved. Mintha megértette volna, mily vihar dül gazdája lelkében...

Egyszer csak felvonított. Társa, az otthon maradt házőrző termelt mellettök. Verőhöz futott... Megnyalogatta hidegtől remegő ujjait, fagyos csizmáit, majd meg keserves vonítással előre futott. Majd szükölt, könnyögött gazdájának, hogy ere, hazafelé tartson, mert otthon baj van.

Verő medőbbent a kutya váratlan megjelenésén. Valami rossz sejtelmektől üzetve futni kezdett haza felé...

E pillanatban megrezzen mögötte a bokor s egy női hang kiáltja felé:

— Hova futsz, megállj!

Verő halálsápadtan veti tekintetét neje kipirult arcára s önkéntelen tárulnak karjai esdő ölelésre s remegő hangon suttogja:

— Csak még egyszer bocsásd meg bűnömet édes mindenem!

A nő szigorú, megvető tekintete, mint hegyes tör dőfi át szívéét s keserű szemrehányással vágja felé:

— Hűségemet megbecsülni, méltányolni nem volt férfiasságod, kislelkű gyanakodásoddal egy védtelen pillanatban magamra hagytál, szeretted volna ugye, ha gonoszúl áldozatul esem? Erős voltam, hü szerelmemre méltatlan lettél... Útink örökre szétváltak!

Ezzel maga után szólítva kutyáját, eltűnt a rengetegben...

Verő pedig lehajolt egy csapadékos galagonya bokorra és sirt... sirt keservesen...

Doktor Dezső.

Tünetemény.

Ma láttam kint egy látomást.
Fekete a haja s a szeme
nagyitkú tűzzel tele.

Alakja kígyózó; puha.
Picike a lába és mintha
máshoz hasonlítna.

Követtem hát utcákon át.
Beszökik egy házba, s megállva
soká nézek utána...

Benyissak rá az ajtaján?
De minek, amikor — tudhatom —
ügysem érti sóhajom'.

Csak ép: találkoztam vele.
S tovatünt előlem, úgy mint ott,
akihez hasonlított...

Vári Lajos.

Modern költőink filozófiája.

(Részlet egy tanulmányból.)

Fölöttébb hálás mező a lélekbúvárokra nézve a magyar modern líra, a modern líra lelki alapjai. Föléje írhatjuk mottó gyanánt Ady őszinte vallomását:

„Isten, kétség, bor, nő, betegség,
Testem lelkeim összesebezték”.

Züllött, idegbeteg nagyvárosi életünk hűsége gyermekei, énekes pacsirtái modern lírikusaink. Másvilági vad álmok, vérvörös és fekete színkeverékek, szárny nélküli, gögös ábrándozások — ott nőnek föl annak a mocsaraiban. Beteg fantázia, semmit nem váró agyonölt lélek, bomlott idegrendszer — körülbelül az a vizsgálat sovány eredménye. A művész leszáll az Olympos-övezte misztikus felhőkből, hogy a népszerűség, a tetszés hajhászás s így a feltűnni vágyás síma, könnyen járható talaján járjon. S a legtöbbször munkája csak fertőz, mert az *igasi értékeket* devalválva s helyette hamisakat hoz forgalomba. — Valami naiv, primitív az a filozófia, mely élettelen tárgyakat meglelkesít, valóban konkrét léteztést ad nekik. Sejtetnek bizonyos, a lélek mélyen fekvő öntudatlan állapotot, vagy mozzanatot. Valami öntudatlan érzés, szavakkal ki nem fejezett, vagy éppen szóba fullasztott pillanatnyi hangulataik vannak. És ezek a legtöbbször a való élet eseményeivel vagy eseteivel nincsenek semminemű kapcsolatban. Tudat mögött levő réteget akarnak ők mozgásba hozni. Mivel pedig beszéddel csak olyan valami fejezhető ki, amit a tudat magába fölvesz előbb — és itt van egyik főproblémája a modern költészetnek — olyan kifejező eszközre van szükség, mely többé

nem az értelem birodalmában keresendő. *Megértés* helyett a *sejtetés* lép előtérbe. Ezt pedig csak éppen a fölösleges vonások idézik elő. Céljuk a legtöbbször csak az, hogy tudattalan lelki állapotot éreztessenek meg az olvasóval. Valami kínzó, kellemetlen érzés lepi meg az embert az ilyen költemények olvasásakor, mely belemarkol a kedélybe, de nem mint művészi gyönyörűség, hanem mint fájdalmas, bántó érzet, mint mikor az embernek rossz vagy valami vad álma van. S a modern költészetet éppen ez a vad álom és a még vadabb *bűn* jellemzi. Maga a vezér éneklő csodálatos vadul, erős hangon a riadót:

„Vad paripáim, hajrá!
Tomporotok ma véresre verem.
Ma én vagyok ifjú Apolló.
No, ki jön utánunk?
Ki éri utol tüzes szekerelem?
Gyí keselyem: fiatal Bűn,
Gyí jó lovam: fekete Álom,
Mi áttörünk, vad paripáim,
Ezen a szürke életen,
Mi áttörünk a barna halálon” (Ady.)

Valami animizmus-féle, primitív filozófiát talál náluk az ember. Bizonyos élettani tünetemények, főleg a halál és az álom megfigyelése folytán arra a gondolatra jutna primitív műveltségű ősember, hogy bensőjében valami lény lakozik, mely testétől merőben különböző. Ez a lény: a lélek. Azonban nem tudja másként elképzelni a lelket, mint anyagilag. Valami, a testnél sokkal finomabb anyagnak. Ez a lélek el is hagyhatja a testet, meg újra visszatérhet, más testekbe költözhetik, szóval szabadon bolyonghat. S amint ő maga lélekkel bír, úgy lélekkel bírónak gondol állatot, élettelen tárgyat, természeti jelenséget.

Azonban nem lehet rokonnak gondolnunk ezt a pusztá, primitív bölcsészetet — a természetimádással, mivel ez más a szív önkéntelen érzésbe ömlésén alapul. Az animizmusnak kísérője a *félelem*, a *rettegés*, valami fel nem foghatótól, vagy rejtelmestől. Íme mutató:

„Holdfény alatt járom az erdőt.
Vagom a fogam s fütyörészek.
Hátam mögött jön tiz-öles
Jó Csönd-herceg
És jaj nekem, ha visszanezdek.
Óh, jaj nekem, ha elbámulnék,
Vagy föl bámulnék, föl, a Holdra:
Egy jajgatás, egy roppanás.
Jó Csönd-herceg
Nagyot lépne és eltiporna.”

*

Mélységes fájdalom zokog ki Ady halál-költészetéből. Az, akinek annyi siratni valója van eltöltött életén, ösztönszerűleg menekül a halál gondolatához. Kultuszt csinál belőle s minden